

MARELE CRAH FINANCIAR

Marea Criza s-a declansat atunci cand un colaps financiar din SUA a atras dupa sine o criza economica mondiala. Scaderea productiei, numarul mare de omeni si saracia generala si-au pus amprenta asupra anului 1930, avand consecinte politice de lunga durata.

In 1919, Europa a inceput sa-si revina treptat dupa ravagiile primului Razboi Mondial. Existau mari dificultati de revenire la normal, in special in Germania infranta: unde se confruntau gruparile politice inarmate iar cresterea inflatiei din perioada 1922-23 spulberase economiile clasei mijlocii. Insa, pana la sfarsitul anului 1920, situatia economica parea sa se fi stabilizat peste tot. Prosperitatea era inegala - nu au fost niciodata mai putin de un milion de someri in Marea Britanie, intre cele doua razboaie mondiale - iar cateva tari - inclusiv Marea Britanie si Germania - cereau imprumuturi SUA pentru plata datoriilor de razboi, care erau in marea majoritate sume de bani imprumutate de la alti creditorii americani. Insa, de vreme ce economia SUA prospera, nu pareau sa existe pericole in astfel de dependente financiare.

Ramanand neatinsa de razboiul care le afectase profund pe concurente sale, SUA mergea inainte, dand nastere unei societati de consum opulente. Datorita cresterii productiei, exportului si veniturilor populatiei, pareau sa nu existe limite ale unei viitoare expansiuni, iar optimismul american era reflectat in valorile crescande ale actiunilor vandute pe Wall Street, principala bursa de actiuni din New York. De vreme ce valorile actiunilor cresteau din ce in ce mai mult, sute de mii de oameni au ajuns la concluzia ca achizitionarea de actiuni era o metoda sigura si usoara de a face bani. Regulile pietei de actiuni le-au permis persoanelor detinatoare de capital putin sa cumpere "on the margin" - platind o suma mica de bani - si, in consecinta, noile companii proliferau; uneori, un grup de noi companii putea fi influentat doar cu ajutorul capitalului unei singure companii. In timp ce totul mergea bine, fragilitatea acestor aranjamente nu parea importanta, iar cererea ridicata de actiuni a dus la cresterea continua a pretului acestora.

Prabusirea

Pana in 1928 si 1929, preturile actiunilor au crescut uluitor. Apoi, in septembrie 1929, acestea au inceput sa scada. Actionarii s-au alarmat, fiind in cele din urma cuprinsi de panica. In 24 octombrie, zi care avea sa fie numita "Joia Neagra", 12 milioane de actiuni au fost date stre vanzare - iar acesta a fost doar inceputul. Lucrurile au inceput sa se schimbe, lumea grabindu-se sa vanda actiuni, micșorandu-le pretul pentru a putea vinde mai mult.

Cumparatorii "on the margin" nu au putut sa plateasca si si-au pierdut actiunile, iar grupurile subcapitalizate de companii nu au reusit sa-si acopere pierderile si au dat

faliment. Pana la sfarsitul anului, "Prabusirea" a ruinat multi indivizi si multe institutii, subrezind increderea natiunii. Acesta nu a fost sfarsitul, desi panica vanzarii actiunilor incetase, preturile au continuat sa scada timp de inca aproape trei ani.

Minele, fabricile si magazinele erau afectate in mod direct sau indirect de Criza, din cauza ca au dat faliment companiile, iar bancile si intreprinderile solicitau inapoierea imprumuturilor acordate. Prabusirea increderii publice a afectat in special bancile, ale caror depunatori se grabeau sa-si retraga economiile; prin urmare, in jur de 5000 de banci americane au fost inchise.

Apoi s-a facut simtit un alt efect zguduitor. Inchiderea unor fabrici si intreprinderi a dus la cresterea numarului de someri. Pe langa aceasta, reducerea puterii de cumpararea a oamenilor ramasi fara locuri de munca a atras dupa sine inchiderea altor intreprinderi si asa mai departe. Numarul soerilor in SUA se ridica la 13 milioane sau mai mult, iar lipsa adaposturilor si saracia erau obisnuite. Aceasa a fost marea criza care nu a durat doar cateva luni, ci ani.

Efecte modiale ale crizei

Economile tarilor europene au fost curand afecate de marea criza, dar impactul deplin al acesteea nu a fost simtit decat in 1931, In mai, falimentul marii banci austriece Kreditanstalt a atras dupa sine prabusirea economica a Europei Centrale. Germnia, care depindea de investitiile si imprumuturile americane care disparusera atunci. A fost lovita din plin, numarul somerilor ajungand la sase milioane. Criza Marii Britanii urma sa se declanseze dupa cateva saptamani si chiar si tari mai putin industrializate, cum erau Franta si Italia, au fost grav afectate. Diminuarea cererii de cafea, zahar, bumbac si matasuri a dus la saracirea tarilor de la Brazilia pana la Japonia.

Marea Criza a avut un rol important in marile schimbari politice din jurul anului 1930. Guvernul Laburist al Marii Britanii a cazut, iar Partidul Laburist s-a destramat. Liderii laburisti au intrat in coalitie alaturi de conservatori si liberali, formand in Guvern National care a micorat ajutoarele de somaj si salariile angajatilor civili. Acetse noi masuri economice stringente au dus la izbucnirea unei revolte a marinei la Invergordon, in Scotia, si al o serie de "marsuri ale foamei" ale somerilor protestanti, cel mai cunoscut fiind Marsul de la Jarrow din anul 1936. Masurile guvernamentale nu au reusit sa "salveze lira", iar Marea Britanie a fost obligata sa abandoneze Standardul de Aur, menit sa mentina stabilitatea financiara. O alta doctrina indragita, comertul liber, a fost abandonata atunci cand au fost impuse tarife (taxe de import) asupra unui numar mare de marfuri straine, in vederea protejarii propriilor industrii. Multe tari au adoptat aceasta politica, numita protetionism, care a provocat restrangerea comertului mondial si a incetinit recuperarea economica a natiunilor.

In Germania Criza a generat nemulțumirile care i-au adus pe Adolf Hitler si pe nazisti la putere. Inmod poate accidental, Hitler a adoptat politica economica promoata (fara succes) in Marea Britanie de economist ul John Maynard Keynes – care stipula ca guvernele trebuie sa cheltiasca, nu sa economiseasca, incepand lucrari publice de mari proportii, care vor asigura locuri de munca si vor pune economia pe picioare.

Nazistii cheltuiau bani multi pe armament, refacerea drumurilor, pentru promovare aplanurilor de cucerire ale lui Hitler, dar rezultatul a fost cel prezis de Keynes: somajul facea parte din trecut, iar Hitler era privit de restul populatiei ca un facator de minuni.

Militarismul a jucat un rol similar in japonia. In SUA, electoratul satul de prezicerile presedintelui Hoover ce sustinea ca prosperitatea era foarte aproape, l-a votat pe Franklin D. Roosevelt ca presedinte. Planul de reforme "New Deal" al lui Roosevelt cuprindea proiecte guvernamentale de tip keynesian, dar a fost controversat, realizandu-se putine succese.

Spre sfarsitul anului 1930, lucrurile s-au imbunatatit, desi numarul somerilor era inca foarte ridicat. Economia mondiala si-a revenit complet doar dupa 1939, cand razboiul a asigurat locuri de munca pentru toti.